BILD: ASTRID WARBERG

Slöjdaren och konstnären Elina Holmgren stickar gärna när hon är på resande fot. Just nu är det disktrasor som produceras. Intresset för slöjd bygger på en tidig vilja att förstå hur saker och ting fungerar och hur världen hänger samman, tror hon.

SLÖJD SOM SKYDDSNÄT

Hemslöjden firar hundraårsjubileum. Det traditionella har delvis lämnat plats för nya material och budskap. Och för vissa är slöjden ett skyddsnät om det skulle gå åt helvete.

Fredag 2 mars 2012 • www.etc.se REPORTAGE 27 ETC

I år fyller hemslöjden 100 år. Svenska hemslöjdsföreningars riksförbund startade 1912 och det är det som firas med utställningar och aktiviteter över hela landet. Företeelser som stickning, vävning, täljning och smide har förstås pågått mycket längre. Rötterna till hemslöjden finns i självhushållningssamhället då slöjden för många var en biinkomst, eftersom de som levde på jord och skog behövde dryga ut kassan under vinterhalvåret. När industrialismen gjorde entré hotades det gamla hantverkskunnandet och hemslöjdsrörelsen skapades för att rädda slöjden.

Nu har slöjd blivit trendigt och hittat en ny, ung grupp av utövare. Framför allt är det relativt billiga och inte så skrymmande tekniker som stickning och broderi som blivit populära.

– Lite optimistiskt kan jag tänka mig att vi är i början av en hemslöjdstrend. Nu är det de mest lättillgängliga inkörsportarna till tyngre hemslöjd som är poppis, säger Maria Diedrichs, nyhetsredaktör på tidningen Hemslöjd.

DEN I MÅNGAS ÖGON lite gammalmodiga hemslöjdsrörelsen jobbar hårt för att ses som nutida. Bland annat har sajten Zickermans värld startats. Här har den nya – och inte sällan politiska – slöjden fått en samlingsplats. Stickgraffiti och broderier med feministiska slagord samsas med ovanliga material som gaffatejp.

– Vi ville fånga upp allt nytt som händer bland unga som gör saker för hand men inte är organiserade i hemslöjdsrörelsen. Zickermans är extra intresserad av det politiska handarbetet, folk som har ett budskap med det de gör, som slöjdar av feministiska skäl eller som konsumtionskritik till exempel, fortsätter Maria Diedrichs som även är redaktör för Zickermans värld.

Vad räknas då som hemslöjd idag?

– Vi bestämde oss för att inte dra några gränser. Vissa vill att det de gör ska kallas hemslöjd, andra säger hellre pyssel, en del gillar inget av orden. Vi skiljer inte mellan design, konstslöjd, pyssel, DIY ("do it yourself") och så vidare – då börjar man exkludera folk. ▶

"Hemmafrubroderi". Designgruppen Fuldesign inspireras av tidigare generationers slöjdande men säger hellre pysslar än hemslöjdar eftersom det frigör från krav och regler.

BILD: ASTRID WARBERG

Maria Diedrichs är redaktör för Zickermans värld där det politiska handarbetet får ta plats.

FAKTA

HEMSLÖJDEN FYLLER 100 ÅR

■ Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund (SHR) fyller 100 år i år. Det firas med workshops, kulturdagar, utställningar och mängder av andra aktiviteter runt om i landet. Flera utställningar ordnas under året, de största är Hemslöjden på Liljevalchs, Väv på Nordiska museets, Lilli och Prinsen på Waldemarsudde och Spetskonst på Vadstena slott.

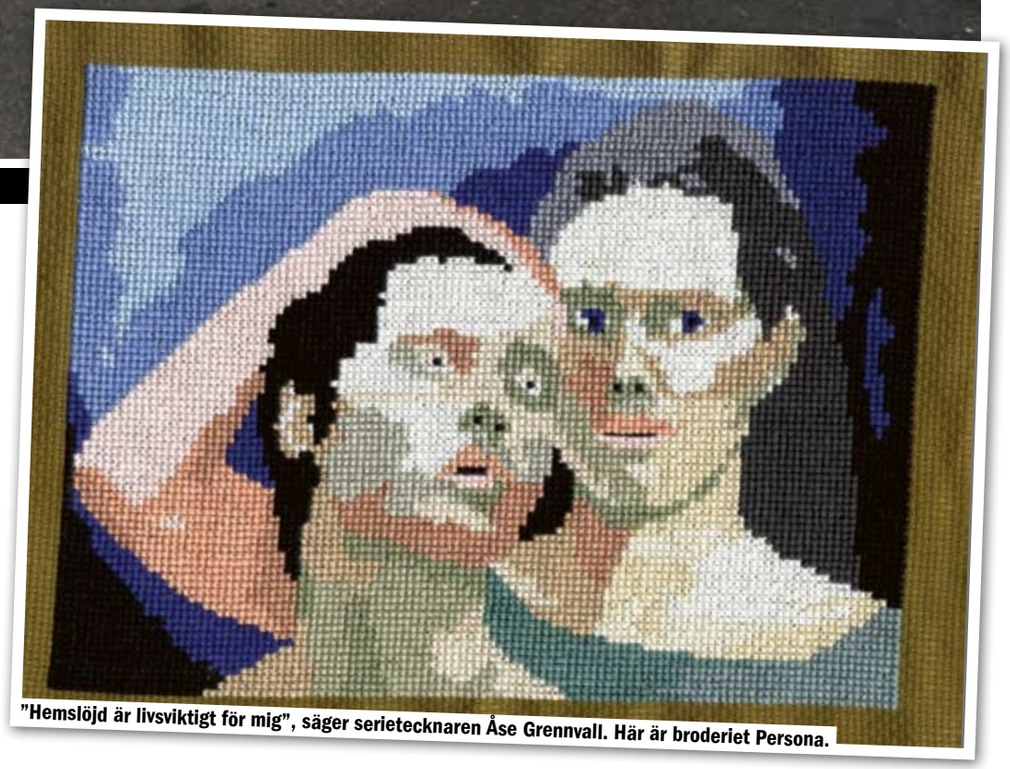

"Hemslöjd är livsviktigt för mig", säger serietecknaren Åse Grennvall. Här är broderiet Persona.

Elsa Olssons sex meter långa broderi av första banan i Super Mario Bros tog tre år att göra färdigt.

BILD: ASTRID WARBERG

Skobutiken Sneakersnstuff och Converse Lovikkainspirerade basketkänga från förra året.

> **Om apokalypsen kommer kan det vara smidigt att kunna tälja en slev.**
> Maria Diedrichs

FAKTA

LILLI ZICKERMAN

■ En riktig pionjär och eldsjäl inom svensk hemslöjd var Lilly Zickerman (1858-1949) som 1899 startade Föreningen för svensk hemslöjd.

■ Hon reste land och rike runt för att dokumentera den svenska hemslöjden. På sina resor tog hon mer än 24 000 fotografier på olika alster och dess skapare. En del av bilderna färglades sedan av hennes bror med hjälp av små garnbitar som Zickerman tagit med sig som färgprov.

■ Hon ville förutom att dokumentera slöjden även hjälpa människorna på landsbygden att tjäna pengar på sitt handarbete. Hon tog med sig deras broderier, trä- och metallarbeten, mattor och spetsar till de större städerna och öppnade även en butik.

▶ Att slöjda idag är sällan ett sätt att spara pengar. Det är knappast billigare att sticka en egen halsduk än att köpa en på H&M även om man bortser från tidsåtgången. Maria Diedrichs menar att de flesta idag slöjdar av politiska skäl eller för att de tycker att det är kul och vill vara kreativa.

– Men sedan finns det en grupp som vill klara sig själva. Som tänker att om apokalypsen kommer kan det vara smidigt att kunna tälja en slev. Eller fläta en hydda. Slöjden som skyddsnät om det går åt helvete.

INTRESSET FÖR klimatfrågan och hållbarhet har ökat intresset för slöjd, som ses som en motpol till slit-och-släng-samhället. En del använder även slöjdandet som ett sätt att slappna av, som en stunds flykt från stressen.

Fredrik Eriksson och Ulla Berglund Brasch.

Hemslöjdsrörelsen har alltid dominerats av kvinnor, framför allt den textila grenen. Johanna Rosenqvist är doktor i konstvetenskap och har medverkat i flera skrifter om konsthantverk, design, hemslöjd och genus. I artikeln ”Hemslöjd som feministisk strategi?” reflekterar hon över om hur hemslöjden idag kan användas för att uppvärdera och lyfta fram sysslor och erfarenheter som sett som typiskt kvinnliga. Hon har märkt en skillnad i intresset för slöjd.

– Under 2000-talet när jag skrev min avhandling hände det något. I början möttes jag av oförståelse och sysselsättningar som stickning och broderi sågs som ett utslag av missriktad kvinnlighet. Nu är det något som kan ingå i en ung aktivists repertoar med självklarhet.

I varje län finns två hemslöjdskonsulenter, i Dalarna heter de Ulla Berglund Brasch och Fredrik Eriksson. Deras uppgift är att informera och ge rådgivning, de ordnar kurser, mässor och utställningar. Nyligen var de ute på en ”slöjdrunda” i länet för att skapa sig en bild av vilka föremål som gömmer sig i stugorna. Även inom den mer traditionella delen av rörelsen är gränserna flytande för vad som räknas som hemslöjd.

– Man får vara det man själv kallar sig. Kommer du och visar mig en sak och tycker att begreppet slöjdare passar på dig, då är du det, säger Ulla Berglund Brasch.

Konsulenterna arbetar mycket för att man ska jobba med rena naturmaterial, så som det har varit traditionellt.

– Men nu har det som kallas återbruksslöjd kommit mer och mer, då accepterar man ju mer att nya material tas in. Det kan vara förbrukad bubbelplast eller tidningspapper som används i en väv.

Shoerack av träsnidaren Niklas Karlsson.

SÅVÄL FOLKMUSIK, folkdräkter och hemslöjd har på senare år allt oftare använts av främlingsfientliga grupper och individer som exempel på ”äkta” svensk kultur som måste skyddas från utländska impulser. Det är något som diskuteras inom rörelsen.

– Det är viktigt att många är engagerade i hemslöjden så att det inte bara blir en liten grupp som använder den för egna syften, säger Ulla Berglund Brasch. ▶

Elina Holmgren kallar sig behovsslöjdare och håller på att konstruera ett vindkraftverk.

BILD: ASTRID WARBERG

Slöjden ger mig en känsla av oberoende och gör mig trygg. Och mer kärleksfull, inbillar jag mig.
Elina Holmgren

▶ Materialen kan skilja sig åt men mönster och tekniker går igen i land efter land.

– Slöjden är ju ingen isolerad företeelse utan influeras även idag av resten av världen. Så har det ju alltid varit, det är historieförfalskning att hävda att hemslöjden är genuint svensk, säger Fredrik Eriksson.

ELINA HOLMGREN, utbildad slöjdare och konstnär, jobbar med de flesta material. Det hon inte kan försöker hon lära sig. Just nu håller hon på att konstruera ett vindkraftverk, dessutom stickar hon disktrasor som ska bytas mot en kurs i smide.

– Jag är behovsslöjdare, och slöjdar utifrån mina behov i vardagen. Vilka behov jag har skiftar med det liv jag lever. Men vad behöver man? En diskborste till exempel. Då täljer man en borste och binder den med tagel.

Korsstygnsbroderi av Åsa Grennvall.

Hennes intresse för slöjd bygger på en tidig vilja att förstå hur saker och ting fungerar och hur världen hänger samman.

– Slöjden ger mig en känsla av oberoende och gör mig trygg. Och mer kärleksfull, inbillar jag mig.

Elina Holmgren beskriver sin känsla för den organiserande hemslöjdsrörelsen som hatkärlek.

– Man säger att man håller på med en väldigt folklig slöjd med rötterna i förindustriell allmoge men än mer finns rötterna i borgarklassen och dess ideal under tidigt 1900-tal. Det ska vara kultiverat och kontrollerat, både när det gäller det estetiska och materialen. En lite större medvetenhet kring de ideal man förmedlar vore bra.

Den organiserade hemslöjdens mål satte igång för att bevara den gamla kunskapen när industrialismen dundrade in – men rörelsen förändrade också slöjden, menar Elina Holmgren.

– Det skedde en slags kultivering av slöjden, allmogeslöjden anpassades för att passa i våningarna i stan. Man ändrade i estetiken och tog också efter industrialismens produktionsmetoder. Mönsterriterskor blir vanliga och man inför ”original”. Tidigare använde man inte mönster och det är det som är karaktäristiskt för slöjden till exempel jämfört med hantverket.

En del av det kollektiva verket Ser du löven för alla träd?

JUST AVSAKNADEN AV mallar och färdigstöpta former att trycka in människor i är en anledning att det finns ett behov av slöjd i samhället, anser hon.

– De flesta har stått i en provhytt någon gång och känt sig för kort eller för lång, för tjock eller för smal. Vi kommer inte att gå med på att känna att vi inte passar in. Då är slöjden kanske mer människovänlig.

Helena Gustavsson